

Ekozemědělství čekají změny

Po dvaceti měsících trialogu Evropské komise, Evropského parlamentu a členských států Evropské rady bylo dosaženo předběžné dohody o znění evropského nařízení o ekologické produkci. Současné podobě musí dát ještě zelenou Rada ministrů zemědělství EU, zemědělský výbor Evropského parlamentu a plenární shromáždění Evropského parlamentu. Teprve potom může podle Lisabonské smlouvy vstoupit nařízení v platnost. Nabytí účinnosti lze očekávat 1. července 2020. Jaké změny mohou očekávat čeští ekologičtí zemědělci a biovýrobci?

Cílem nového nařízení je postupně zrušit výjimky z ekologických pravidel, které jsou dnes hojně využívány. Dále zvýšit dostupnost bioosiv, zavést nové databáze a formalizovat význam skutečné půdy v ekologické produkci.

Nové nařízení má ale i své oponenty. Mezi kritiky patří biovelmoci, jako jsou Rakousko nebo Dánsko, ale i Česká republika. Důvody jednotlivých zemí jsou však mnohdy rozdílné. Například české Ministerstvo zemědělství nesouhlasí s navrženými limity reziduí a systémem kontrol. Problematicky vnímá český sektor ekologického zemědělství (EZ) také to, že nařízení nepovede k harmonizaci evropských pravidel ekologického zemědělství. Ta byla hlavním cílem této revize, zdůvodněné snahou o zvýšení důvěry spotřebitelů.

Právě téma reziduí pesticidů je pomyslnou rozbuškou, která nejvíce bránila dosažení kompromisu mezi všemi členskými zeměmi. Neshoda panuje i v otázce nově stanovených kontrol, navázání produkce na půdu a výjimky týkající se používání konvenčních osiv a mladých zvířat. Tyto otázky nejsou sice většinou stále vyřešeny, nicméně většina členských států dala evropskému předsednictví mandát k jednání, což stačilo k tomu, aby dostalo navrhované nařízení zelenou.

Hlavní témata úprav nového nařízení

Kontroly a certifikace

Podle Evropské rady budou posíleny kontroly na principu

vyhodnocení rizika. Tím se předpokládá, že dojde k celkovému omezení administrativní zátěže zvláště u malých a středních podniků. Konkrétní kontroly ekologického zemědělství budou doplněny nedávno zavedenými pravidly o úředních kontrolách v zemědělsko-potravinářském řetězci.

Nová legislativa však může přinést snížení důvěry spotřebitelů v bioprodukty, jelikož bude možné přestat uplatňovat pravidelné kontroly, které jsou hlavním důvodem důvěry spotřebitelů.

Certifikaci EZ budou moci nově získat i takové produkty jako sůl, korek, včelí vosk, maté či vinný list. Zvláště sůl působí protikladně, jelikož se nejedná o produkt získávaný zemědělskými technikami a už vůbec ne v kontaktu s půdou, což je jedním z principů EZ. Pravidla pro chov nových skupin zvířat jako například jelenovitých, králíků a drůbeže budou nově zavedena a přestanou být regulována pouze národními předpisy.

Nový systém skupinové certifikace má za cíl usnadnit malým zemědělcům konverzi k EZ snížením administrativní, inspekční a finanční zátěže. Bude zajišťováno sledovat, jak bude využíván v zemích s dědictvím kolektivního vlastnictví.

Import ze třetích zemí

Značných změn doznává také import ze třetích zemí. Nově bude muset veškerý dovoz bioproduktů splňovat pravidla evropského nařízení. Současné

uplatňovaná nařízení, která umožňují, aby třetí země měly podobné, ale nikoliv identické standardy, nebude po roce 2025 povolena. Za výjimečných okolností bude moci Evropská komise v období dvou let povolit dovozy konkrétních výrobků, i když nebudou plně v souladu s normami Evropské unie, například kvůli zvláštním klimatickým podmínkám. Ač tato změna povede pravděpodobně ke zvýšení důvěry evropských spotřebitelů, má potenciál velmi pozměnit strukturu trhu a produkce ve třetích zemích. Nezměněn zůstává režim, kde si EU a třetí země již vzájemně uznávají svá ekologická nařízení, což se týká například USA, Kanady či Japonska.

Dostupnost osiv

Nová legislativa si klade za cíl zlepšit dostupnost bioosiv a rostlinného reprodukčního materiálu, který bude více přizpůsoben požadavkům EZ. To znamená, že při definování kritérií pro bioosiva bude brána v úvahu zejména genetická rozmanitost a rezistence k chorobám, ale i další důležité parametry. V současnosti jsou v EZ poskytovány výjimky na používání nemoženého konvenčního osiva z důvodu nedostatku bioosiv na trhu, které navrhované nařízení bude postupně omezovat. Tato změna bude mít značný dopad především na státy EU s méně rozvinutým trhem s bioosivy, jelikož to přechodně zvýší potřebu osiva dovážet, čímž se může produkce v EZ prodražit.

V dlouhodobém důsledku by ovšem mohla tato změna znamenat i nový trh pro současné domácí šlechtitelské společnosti a výrobce bioosiv, případně prostor pro zcela nové podniky. Staré odrůdy, které nejsou v současné době pro pěstování k dispozici, budou moci být uváděny na trh. Pravidla pro jejich registraci a ohlašování budou upravena tak, aby se usnadnil rozvoj ekologických osiv. Budou definovány nové kategorie osiv: ekologický heterogenní materiál, který bude osvobozen od restriktivních pravidel registrace, tak jak jsou definovány dnes. Tyto „materiály“ budou definovány jako materiály s vysokou úrovní genetické a fenotypové rozmanitosti a budou muset být vyráběny pouze za podmínek ekologického zemědělství. Další kategorií budou ekologické odrůdy vhodné pro ekologickou produkci, které budou šlechtěny v podmínkách EZ pro podmínky EZ tak, aby řešily specifické potřeby a omezení ekologické produkce (omezené využití ochranných látek apod.).

Protože se očekává značné množství tzv. delegovaných aktů, panuje mezi mnohými členskými státy obecná obava o jejich podobu. Tato forma předpisu totiž znamená, že jeho konkrétní znění bude oficiálně pouze v rukou Evropské komise, respektive zájmových skupin, které k ní v danou dobu mají nejbližší.

Evidence

Členské státy nově povinně zavedou databáze i pro živočišný

reprodukční materiál, aby se zjednodušil a zharmonizoval proces udělování nebo zamítání výjimek. Princip databáze bude stejný jako v případě osiv a sadby – tedy pokud bude k dispozici požadovaný materiál, výjimka by neměla být udělena. Na druhou stranu to dozajista, minimálně na omezenou dobu, povede k nárůstu dopravy, včetně dopravy živých zvířat, což je proti principům ekologické produkce a dobré pohody zvířat.

Rezidua pesticidů

Jde pravděpodobně o nejproblematictější téma celého procesu jednání. Ve zkratce jej lze vyjádřit takto: Kdo je odpovědný za to, když je biopotravina kontaminována rezidui nepovolených látek? Mělo by v tu chvíli hrát roli, zda šlo o nezaviněnou kontaminaci nebo podvod? Jaký scénář by měl vést k automatické decertifikaci? Měl by se uplatňovat nějaký limit pro odebrání certifikátu?

To jsou otázky, které hýbaly evropským sektorem během minulých minimálně tří let. Řešení, které zdaleka neuspokojilo všechny aktéry, zní: Získat více informací pomocí častějšího hlášení o konkrétních případech tak, aby bylo možné lépe rozpoznat, odkud tato kontaminace pochází. Zatím je na základě získaných dat zřejmé, že náhodná kontaminace pochází převážně z dopravy a zpracování než přenosem nebo „přestřikem“ pesticidů ze sousedních pozemků.

Bude tak provedena zevrubná analýza, která umožní odpově-

dět na výše zmíněné otázky. Do té doby mohou členské státy dál uplatňovat limity reziduí nepovolených látek nebo si je nově zavést. Je bohužel zřejmé, že tento výsledek nelze nazývat harmonizací ani vzdáleně, naopak povede k různě přísným pravidlům v různých členských státech EU a při současném volném trhu tedy k diskriminaci těch, kde jsou pravidla produkce přísnější.

Závěrem

Celkový dojem z nařízení je rozporuplný. Ač intenzivní několikaletá debata jistě přinesla řadu dílčích zlepšení a otevřela řadu citlivých otázek, jejichž rozřešení muselo tak jako tak dříve nebo později nastat, nepřináší současné znění harmonizaci napříč EU. Hlavní přidaná hodnota – důvěra spotřebitelů, která byla proklamována, tak zůstává prozatím spíše pouze na papíře. Bezesporu je jisté, že aktéři sektoru ekologického zemědělství (zemědělci, veřejné prospěšné organizace i státní správa) konečně získávají text, na který se mohou připravit. Končí tak pravděpodobně dlouholetá přetrvávající nejistota, která brzdila rozvoj sektoru. Otázkou však zůstává, zda nové nařízení k tomuto rozvoji dokáže přispět.

Jiří Lehejček

člen představenstva a rady IFOAM EU

Česká technologická platforma pro ekologické zemědělství

Bioinstitut zve na semináře o půdě a vodě

Odborníci z Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy upozorňují, že více než 50 procent orné půdy v ČR je přímo ohroženo vodní erozí. Na tom, že je situace kritická, se shodují odborníci i zemědělci napříč agrárním sektorem dlouhodobě. Rovněž hrozbu sucha je možno vnímat již řadu let. O tom, že na kvalitě půdy a na stavu krajiny závisí i to, jestli v ní voda zůstává, se mohou přesvědčit účastníci seminářů, které pořádá Bioinstitut, o. p. s., v rámci projektu Jde o půdu – jde o život.

K zásadnějším změnám zavedených agrotechnických postupů či ke změně konvenčního způsobu produkce na ekologickou se na orné půdě odhodlá jen málokdo. Bioinstitut, který se problematikou ekologického zemědělství a šetrnějšími metodami péče o půdu dlouhodobě zabývá, proto pro zájemce připravil semináře **Setkání s půdou** (21. 9. 2017, Hospůdka Pohoda, Žandov v okrese Česká Lípa) a **Zadržení vody v zemědělské krajině** (6. 10. 2017, Biofarma BELINA, Nežichov v okrese Karlovy Vary). Jsou určeny ekologickým i konvenčním zemědělcům, odborné veřejnosti, zástupcům státní správy, či pedagogům; všem zájemcům, které zajímá, v jakých oblastech a jakými způsoby lze ekologicky hospodařit.

Půda na prvním místě

„V současnosti je na území České republiky ohroženo přes 50 procent půd vodní erozí, přes 14 procent erozí větrnou,“ říká Jan Vo-

pravil z Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy (VÚMOP), autor knihy Půda a její hodnocení v České republice. Půda je dlouhodobě degradována nesprávnými osevními a technologickými postupy.

Je jasné, že je třeba změnit přístup k zemědělskému hospodaření i k práci s krajinou. Zemědělci i veřejnost by si měli uvědomovat, že se jedná o komplexní záležitost. Kvalita půdy ovlivňuje nejen její schopnost zprostředkovávat živiny pěstovaným plodinám, ale i schopnost zadržovat vodu. A s tím, jestli a kolik vody se v krajině zadrží, souvisí kromě již zmíněné práce s půdou i to, jak je krajina pestrá. Vedle úrodných polí a travních porostů výlučně sloužících k výrobě potravin a krmiv mají důležitou funkci i remízky, hájky, meze, aleje, mokřady, tůňky apod. Z tohoto důvodu je jeden ze seminářů věnovaný šetrnému hospodaření s půdou a druhý kvalitě zemědělské krajiny z hlediska její schopnosti zadržovat vodu. Při práci v zemědělské krajině je nutné neustále mít na mysli propoje-

nost všech zásahů, které děláme, nebo se je chystáme provést.

Setkání s půdou

Potenciál pro ekologické hospodaření je jak v nížinách, tak v méně úrodných či podhorských lokalitách. Tyto lokality se označují jako LFA (z angl. less favourable areas) – méně úrodné oblasti a patří sem ty, které jsou nějakým způsobem znevýhodněné přírodními podmínkami, například nízkou teplotou, suchem, nadměrnou vlhkostí půdy, omezeným odvodňováním půdy, nepříznivou texturou, kamenitostí, špatnými chemickými vlastnostmi či příkrým svahem. Zemědělci hospodařící na těchto půdách se sdružují ve Svazu marginálních oblastí a vyměňují si poznatky a zkušenosti, jak v těchto regionech, které jsou v mnohých případech součástí chráněných krajinných oblastí, hospodařit efektivně a přitom k půdě a okolní přírodě s maximální šetrností.

Předseda Svazu marginálních oblastí Milan Boleslav ekologicky hospodaří na farmě Agrome-

na Českolipsku a doporučuje jednoduché, ale osvědčené postupy našich předků: „Hospodaříme v kopcovitém terénu v údolí řeky Ploučnice, proto jsme se s přestupem do ekologického zemědělství v roce 2002 rozhodli k zatravnění polí ve svahu. Tím jsme zabránili vodní erozi a neefektivnímu hospodaření. Díky vhodnému osevnímu postupu, pravidelnému hnojení chlévskou mrvou a neintenzivnímu hospodaření neviděla půda za posledních 15 let žádný herbicid ani minerální hnojivo. Díky tomu půda lépe odolává extrémním klimatickým změnám či výkyvům počasí. Snažíme se, aby měla orná půda minimum přejezdů technikou, a provádíme tyto pracovní operace v době, kdy má optimální vlhkost. Každý rok na podzim dodáváme chlévskou mrvu se slámou a dodržujeme pětiletý osevní postup,“ výjimečně říká Boleslav.

Seminář Setkání s půdou má tři části – účastníci se seznámí s hospodařením společností Ag-

rome (hospodařící v LFA); druhá část bude teoretická, téma bude stav zemědělské půdy v České republice a možnosti její ochrany; třetí část bude praktická, na ní se účastníci seznámí s možnostmi hodnocení půdy, a to jednak tzv. rýčovou zkouškou a dále ve vyhloubené půdní sondě.

Zadržení vody v zemědělské krajině

To, jestli voda z krajiny odečte, nebo jestli je krajina schopná ji zadržet, souvisí nejen s její strukturou, ale i se způsobem zemědělského hospodaření. Na retenční schopnosti krajiny se totiž významně podílí kvalita orné půdy. Například jeden hektar zdravé černozemě dokáže akumulovat až 3500 metrů krychlové vody. Významnou roli však má i struktura krajiny, tedy velikost a uspořádání pozemků, organizace hospodaření na nich, přítomnost krajinných prvků. Těmto souvislostem bude věnován druhý, říjnový seminář Bioinstitutu. Jeho smyslem je seznámit účastníky, opět teoreticky i prakticky, s tím,

jak může zemědělec ovlivnit, resp. podpořit zadržování vody na svém hospodářství. Přednášky budou věnovány významu mokřadů v zemědělské krajině; praktickým opatřením pro vodu, která v Kamenici nad Lipou realizoval ekologický zemědělec Miroslav Šrůtek. Na tomto setkání se rovněž jeho účastníci seznámí s konkrétním příkladem ekologického zemědělství na Biofarmě BELINA. Řeč bude o zemědělství, ale i o kvalitě krajiny, ve které Kamila a Jaroslav Prchalovi hospodaří, a to pohledem přírodovědce, který v území provedl biologický průzkum a který rovněž představí, jaká opatření by ještě mohla zvýšit množství zadržené vody v krajině u Nežichova.

Pro Českou technologickou platformu ekologického zemědělství zpracovala Alena Malíková Bioinstitut, o. p. s.

